

Andrzej Baranow

Lietuvos edukologijos universitetas

Uniwersytet w Białymstoku

ĮVADAS

Inspiruojančią tyrimų erdvę šiuolaikiniuose humanitariniuose moksluose, ypač filologiniuose, nuo klasikinio iki postkolonijinio modelio, sudaro bilingvizmas kaip originalus etnis-kultūrinis reiškinys. Tas savotiškas branduolys praturtina lietuvių-lenkų kultūrinius ryšius, kurių ištakos slypi amžių gilumoje, veikusių senojoje teritorijoje „ubi leones” į rytus nuo Vokietijos, kuri ir šiandien stebina mokslininkus įdomiomis smulkmenomis bei staigmenomis.

Įvardytus ryšius jungė bendra daugiakalbė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinė erdvė su aktuali ir šiandien požymiu, tokiu kaip tolerancija Kito atžvilgiu. Lietuvių-lenkų literatūriniuose ryšiuose iki XX amžiaus nuolat atsikleisdavo įvairūs kalbinės-kultūrinės interferencijos ir konvergencijos lygiai. Lietuvių-lenkų dvikalbystė kaip lingvistinis-meninis fenomenas dar nėra iširta. Raštiško bilingvizmo mokslinį-interpretacinį centrą, visų pirma, kuria dvikalbių rašytojų poetika. Seniausiam lietuvių-lenkų kultūrinių ryšių laikotarpyje raštiška meninė dvikalbystė pasireiškė XVII amžiaus baroko kultūros atstovo, lietuvių leksikografijos tėvo Konstantino Sirvydo kūryboje. Savo garsiuosius lietuvių-lenkų *Punktus sakymų* jis skelbė Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje. Nuo tų senų laikų iki modernizmo pradmenų lenkų kalbos Lietuvoje vaidmuo buvo panašus į lotynų kalbos funkciją viduramžių Europoje.

Pirmieji Lietuvos dvikalbiai rašytojai pradėjo kurti lenkų kalba. Dauguma jų baigė lenkiškas dvasines seminarijas, nes dažniausiai nebuvo kitų galimybių įgyti išsilavinimą.

Lietuvių tautinio atgimimo atstovai glūdėjo lenkų kultūrinėje tradicijoje, modifikuoti lenkų fermentai ryškiai funkcionavo lietuvių literatūros kūrėjų, sudariusių Lietuvos kultūros kanoną, – Maironio, Antano Baranausko, Vinco Kudirkos, Edvardo Jokūbo Daukšos, Liudo Giros ir kt. – kūryboje. Tokia padėtis buvo aktuali iki lietuvių literatūrinės kalbos atsiradimo XIX a.

pabaigoje. XX-XXI a. lietuvių ir lenkų kultūroje, kai atsinaujino istorinis-politinis pamatas ir pradėjo veikti modernistinio meno koncepcijos, bilingvizmas pasireiškė sudėtingomis formomis.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad universalūs bilingvizmo modeliai keičiasi gilesniame lietuvių-lenkų daugiakultūriniame kontekste, pradeda veikti kitos pasakojimo formos ir nauji bilingvizmo žanrai. Tai liečia seniausius ir šiuolaikinius, žymius rašytojus ir kūrėjus, užsislėpusius literatūros istorijos vingiuose. Kalbame apie bilingvizmą, paslėptą, vienašališkai verbalizuotą (Ksaveras Bogušas, Liudvikas Adomas Jucevičius), hibridinį (Juozapas Albinas Herbačiauskas), nerealizuotą (Česlovas Milošas). Lietuvių-lenkų dvikalbystė kuria bendrą ir tuo pačiu dėl mentalinio skirtumo komplikuoatą rašytojų, priklausiusių abiem kultūroms, semantinį lauką.

Pristatomą studijų knygą sudaro straipsnių rinkinys, kuris yra Tarptautinės mokslinės konferencijos *Lietuvių ir lenkų dvikalbiai rašytojai. Bilingvizmo problema lietuvių ir lenkų kultūroje* atgarsiu. Konferencija vyko 2015 m. spalio mėn. Vilniuje ir Šetenuose.

Renginį buvo įmanoma organizuoti, nes jau ilgą laiką tarp Lietuvos edukologijos universiteto (Lenkų kalbos, kultūros ir didaktikos centras) ir Balstogės universiteto (Filologinių tyrimų katedra „Rytai-Vakarai“) vyko mokslinis-didaktinis bendradarbiavimas. Tai buvo pirmas tokio plataus masto Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos ir Ukrainos mokslo tyrėjų susitikimas.

Du pagrindiniai bruožai, kurie išskiria šią knygą: daugiabalsiškumas ir kontekstualumas. Joje gausu anksčiau išvardintų ir kitų lietuvių ir lenkų rašytojų pavardžių, tokių kaip: Adomas Mickevičius, Andrius Vištelis-Wysztelewski, Władysław Syrokomla, Tadeusz Miciński, Karolina Praniauskaitė, Juozas Baltušis, Czesław Jankowski, Władysław Abramowicz, Oskaras Milašius, Mykolas Sluckis, Tomas Venclova, Tadeusz Konwicki ir kt.

Diskursas apima, tarp kitų, tokius aspektus kaip: tapatybės problema dvikalbių rašytojų kūrinuose, lietuvių-lenkų dvikalbystė šiuolaikinės komparatyvistikos kontekste, rašytojų tekstų poetika, jų žanrinis pasirinkimas, dvikalbių rašytojų recepcijos klausimai, dvikalbių rašytojų vieta lietuvių ir lenkų tautinės literatūros sintezėse, knyga, žurnalas, biblioteka kaip daugiakalbystės erdvė, lietuvių ir lenkų dvikalbiai rašytojai tarp kitų kalbų ir kultūrų.

Knygos daugiakryptingumas siekia paraliteratūros, vertimo meno, lingvistikos. Paaiškėja nežinomi sluoksniai (LDK totorių religinių knygų bilingvistiniai aspektai), nauji vardai (Česlovo Šaduikio kūryba ir veikla). Studijos nevengia dialogo, kuriam yra jautri dabartis ir jis bus tęsiamas tolesniuose diskursuose.